

Monika Waszak¹
Pod merytoryczną opieką mgr. Pawła Olbrychta

WYBRANE MNIEJSZOŚCI NARODOWE A POZIOM BEZPIECZEŃSTWA II RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Streszczenie: *Artykuł stanowi próbę analizy wpływu wybranych mniejszości narodowych na poziom bezpieczeństwa II Rzeczypospolitej Polskiej. W artykule główną tezą było, że w okresie międzywojennym mniejszości narodowe stanowiły największe zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego Polski. W wielonarodowym państwie dominowali przede wszystkim Ukraińcy, Białorusini, Żydzi, Niemcy i Litwini. Działania mniejszości w różnym stopniu wpływały na nowo powstałe państwo polskie. Jednakże, najczęściej przybierały one charakter działań antypolskich, destabilizujących sytuację Polski w latach 1918-1939.*

Słowa kluczowe: *okres międzywojenny, mniejszości narodowe, II Rzeczpospolita Polska*

WSTĘP

W artykule założono główną tezę, że w okresie międzywojennym mniejszości narodowe stanowiły największe zagrożenie dla polityki wewnętrznej II Rzeczypospolitej Polskiej. W wielonarodowym państwie polskim dominowała przede wszystkim mniejszość ukraińska, białoruska, żydowska, niemiecka oraz litewska. Wpływały one destabilizująco na poziom bezpieczeństwa Polski w okresie międzywojennym. Celem artykułu jest próba przedstawienia działań antypolskich prowadzonych przez wybrane mniejszości narodowe w latach 1918-1939.

1. SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Polska, po 123 latach niewoli, 11 listopada 1918 r. odzyskała długo wyczekiwaną niepodległość. Młode państwo musiało rozwiązać liczne trudności, wśród których najpoważniejszym były problemy na tle narodowościowym². W okresie międzywojennym zostały przeprowadzone dwa powszechne spisy ludności – w 1921 i 1931 r. Jednakże ich legalność pozostawia wiele do życzenia. Pierwszy spis pominął obszar Górnego Śląska oraz Wileńszczyznę, gdyż wówczas nie wchodziły w skład państwa polskiego. Drugi spis został przeprowadzony z większą skrupulatnością, jednak wiele wskazuje, iż doszło do sfałszowania wyników w województwach południowo-wschodnich, dlatego niezbędne jest posługiwanie się danymi szacunkowymi pochodzącymi z 1931 r., zgodnie z którymi, Polacy stanowili zaledwie 2/3 ludności zamieszkującej II RP, a mniejszości narodowe ponad 30%. Najliczniejszą grupą byli Ukraińcy, którzy stanowiący aż 16%, Żydzi 10%, Białorusini 5%, a Niemcy 2%. Wówczas II RP zamieszkiwało ponad

¹ Monika Waszak – studentka I roku stacjonarnych studiów II stopnia na kierunku Bezpieczeństwo narodowe w Akademii Wojsk Lądowych imienia generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu.

² D. Skoczek, *Struktura narodowo-wyznaniowa Kresów Wschodnich w Drugiej Rzeczypospolitej. Zarys problematyki*, <http://dlibra.bg.ajd.czyst.pl:8080/Content/2513/27.pdf>, dostęp z dnia: 14.05.2017 r.

32 miliony osób³. Polska była państwem bezkonkurencyjnym, jeśli chodzi o odsetek mniejszości narodowych. W okresie międzywojennym w Czechosłowacji, Łotwie czy Rumuni szacuję się, że udział mniejszości w ogólnej populacji wyniósł 25,5%-28%, w Bułgarii około 19%, a w Jugosławii 17%, a na Litwie 15%⁴.

Ludność ukraińska w II RP stanowiła w przybliżeniu 5 milionów osób oraz zamieszkiwała głównie obszar południowo-wschodniej części Polski. Utworzyła własne partie polityczne tj. Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne oraz organizacje o charakterze ekonomicznym, kulturalnym i naukowym. Mniejszość ukraińska uważała, że jako grupa są dyskryminowani przez naród polski. Właśnie dlatego powołali do życia nielegalną Organizację Ukraińskich Nacjonalistów. Ludność żydowska stanowiła około 3 miliony osób, osiedliła się we wschodniej i centralnej Polsce. Żydowski przedstawiciel polityczni dążyli przede wszystkim do równouprawnienia. Ludność białoruska stanowiła 5% całej populacji i zamieszkiwała głównie północno-wschodnie rejony Polski. Ich głównym źródłem utrzymania były gospodarstwa rolne. Ze względu na niski poziom życia Białorusini poddawali się całkowicie polityce II RP. Oprócz wymienionych społeczności obszar Polski w okresie międzywojenni zamieszkiwała jeszcze ludność litewska, niemiecka, a także Tatarzy, Karaimi, Romowie oraz Ormianie⁵.

2. SYTUACJA MNIEJSZOŚCI UKRAIŃSKIEJ W II RP

Ludność ukraińska w II RP była najliczniejszą grupą – około 5 milionów osób. Ukraińcy zamieszkiwali głównie w dwóch skupiskach – w Małopolsce Wschodniej oraz na Wołyniu⁶. Trudnili się przede wszystkim rolnictwem – prawie 92%, a tylko 0,5% stanowiły osoby z średnim oraz wyższym wykształceniem tzw. inteligencja ukraińska. Liczba analfabetów i półanalfabetów znacznie przewyższała średnią krajową. Dane wskazują, iż wśród ludności prawosławnej w Wołyniu aż 59% osób nie potrafiło czytać i/lub pisać, wówczas gdy dla ogółu kraju odsetek ten wyniósł zaledwie 29%. Spośród ludności ukraińskiej znajdującej się na obszarze II RP, aż 60% deklaroowało wyznanie grekokatolickie, prawie 40% prawosławne, a około 10% ewangelickie, rzymskokatolickie czy inne. Jednakże różnice na tle religijnym zacierały się pod wpływem ruchu nazywanego „ukrainizacją cerkwi prawosławnej”, który polegał na zorganizowaniu lekcji religii i kazań w języku ukraińskim oraz wprowadzeniu ukraińskich śpiewów cerkiewnych⁷.

Traktat Ryski pochodzący z 1921 r. oraz Decyzja Rady Ambasadorów z 1923 roku zapewniły mniejszości ukraińskiej określone uprawnienia. Otrzymali przede wszystkim prawo do rozwoju kulturalnego, społecznego czy religijnego na Wołyniu. Swoistym uzupełnieniem tych przywilejów była ustawa sejmowa z 1922 roku,

³ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe w Polsce w XX wieku*, Editions spotkania, Warszawa 1991, s. 22-23.

⁴ T. Landmann, *The impact of ukrainian and german minorities in Poland on the security of the state in the years 1919-1939*, <http://www.zeszyty-naukowe.wso.wroc.pl/fulltxt.php?ICID=1221839>, dostęp z dnia: 15.05.2017 r.

⁵ A. Kupczyk, *Z badań nad polityką państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych po odzyskaniu niepodległości 11 XI 1918 roku*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/51958/08_Adam_Kupczyk.pdf, dostęp z dnia: 14.05.2017 r.

⁶ T. A. Kowalski, *Mniejszości narodowe w siłach zbrojnych drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918-1939)*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 32

⁷ S. Mauersberg, *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918-1939*, Ossolineum, Wrocław 1968, s. 29-30.

zgodnie z którą zakazano prowadzenia akcji kolonizacyjnych na terenie województwa lwowskiego, tarnopolskiego oraz stanisławowskiego, a także podkreślono powszechność posługiwania się językiem ukraińskim w budynkach użyteczności publicznej. Artykuł 24 zobligował Sejm do stworzenia uczelni ukraińskiej, która miała być finansowana z budżetu państwa polskiego⁸.

Głównym celem nacjonalistycznych partii ukraińskich było proklamowanie koncepcji odłączenia ziem zamieszkałych przez ludność ukraińską od II RP. Dążono do stworzenia suwerennego i autonomicznego państwa ukraińskiego z ustrojem konstytucyjno-parlamentarnym. Integralną rolę w tej działalności odegrała organizacja Ukraińskie Nacjonalistyczno-Demokratyczne Zjednoczenie – UNDO. Stronnictwo to powstało w 1925 roku z połączenia kilku organizacji. Jego obszarem działań była przede wszystkim Galicja Wschodnia i część Wołynia. Najsilniejsze wpływy partia miała wśród kleru i wykształconych grup społecznych. Najbardziej aktywnymi działaczami byli prawnicy, lekarze, duchowni oraz inżynierowie. Idea niepodległościowa UNDO kształtowała się przez dwa odrębne nurty. Pierwszy z nich – umiarkowany, reprezentowany przez Dymitra Lewickiego, ukierunkowany na uzyskanie autonomii wyłącznie przez Wschodnią Małopolskę. Drugi nurt radykalno-nacjonalistyczny, którego głównym celem była cesja terenów zamieszkiwanych przez Ukraińców i stworzenie własnego państwa. W 1926 roku doszło do przekształcenia UNDO w Organizację Ukraińskich Nacjonalistów – OUN. Głównymi celami OUN było umocnienie dążeń nacjonalistycznych, uzyskanie rozgłosu na arenie międzynarodowej, formowanie i rozwijanie kadr do przyszłych ukraińskich sił militarnych. Lewica koncentrowała się przy Komunistycznej Partii Galicji Wschodniej, która w 1923 roku została przekształcona w Komunistyczną Partię Zachodniej Ukrainy. Działacze tej partii byli prześladowani przez władze polskie. Po zamachu majowym doszło do nasilenia protestów antykomunistycznych i antyukraińskich. W rozprawie włodzimierskiej doszło do oskarżenia ponad 150 osób z niskich grup społecznych o członkostwo w Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy. W 1927 roku zostali łącznie skazani na karę 1000 lat pozbawienia wolności⁹.

W latach 1920-1933 destabilizujący wpływ na bezpieczeństwo wewnętrzne II RP miała Ukraińska Organizacja Wojskowa – UWO. Organizacja ta posiadała antypolskie cele, z których można wyróżnić przede wszystkim organizowanie zamachów terrorystycznych, prowadzenie działalności szpiegowskiej, akcje sabotażowe, przygotowanie społeczności do walki zbrojnej o odłączenie do Polski trzech województw: lwowskiego, tarnopolskiego oraz stanisławowskiego, a także zapobieganie porozumieniu Polski z ZSRR czy z Ukrainą¹⁰.

UWO przeprowadziło wiele indywidualnych ataków skierowanych przeciwko polskim działaczom społecznym oraz mężom stanu. Na obszarze Wschodniej Małopolski zorganizowali na szeroką skalę akcję sabotażu, która polegała na dewastowaniu, niszczeniu i podpalaniu polskich budynków kulturowych i społecznych. Zarejestrowano wówczas prawie 200 takich ataków, z czego ponad 170 było skierowane przeciwko własności prywatnej. Akcję odwetową władze polskie zapoczątkowały od aresztowania 100 osób najprężniej działających w organizacjach ukraińskich oraz 30 ukraińskich posłów. Wojsko oraz policja rozpoczęły przeprowadzenie akcji pacyfikacyjnej, polegającej na niszczeniu mienia,

⁸ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 32-33.

⁹ *Ibidem*, s. 33. Por. S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 34-36.

¹⁰ T. Landmann, *The impact of ukrainian....., op. cit.*, dostęp z dnia: 15.05.2017 r.

masowych aresztowaniach oraz okrutnych rewizjach. Zasięg pacyfikacji jest trudny do określenia, jednakże w czasie całej akacji doszło do aresztowania i przekazania sądom ponad 1100 osób. Stosowanie zbiorowych kar w stosunku do spokojnej ludności ukraińskiej, za czyny popełnione przez terrorystów z UWO było nieuzasadnione. Akcji pacyfikacji były poważnym błędem ze strony władz polskich, gdyż skutkiem ich działania były wzrost popularności UWO i zwiększenie solidarności między ludnością pochodzenia ukraińskiego¹¹.

Liderzy stronnictw ukraińskich zaczęli przeciwstawiać się aktom terroru, gdyż to właśnie one prowokują władze państwowe do stosowania represji. Po zabójstwie w 1934 roku ministra właściwego do spraw wewnętrznych przed członków OUN, media ukraińskie sprzeciwiły się funkcjonowaniu tej organizacji. W 1935 roku doszło do poprawy stosunków pomiędzy władzą państwową a mniejszością ukraińską, a także próby normalizacji stosunków politycznych. Jednakże w ostatecznym rozeznaniu można stwierdzić, iż normalizacja nie przyniosła oczekiwanych korzyści i poprawy relacji¹².

3. WPŁYW MNIEJSZOŚCI BIAŁORUSKIEJ NA FUNKCJONOWANIE POLSKI W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

Traktat Ryski z 1921 roku ostatecznie podzielił Białoruś na część wschodnią oraz zachodnią. Włączając Białoruś zachodnią do obszaru II Rzeczypospolitej Polskiej¹³. Zgodnie z danymi pochodzącymi ze spisu powszechnego z 1921 roku w Polsce zamieszkiwało ponad milion Białorusinów, co stanowiło około 5% całego społeczeństwa. Jednakże dane z drugiego spisu powszechnego z 1931 roku pokazują, że liczba Białorusinów delikatnie zmalała, stanowiąc wówczas 4,1% ludności Polski¹⁴.

Białorusini byli ludnością autochtoniczną – zamieszkiwali obszar ówczesnej Polski od wielu pokoleń. Zajmowali przede wszystkim tereny północno-wschodnie II RP, a konkretnie województwo poleskie, nowogródzkie, a także części województwa wileńskiego oraz białostockiego. W mniejszości białoruskiej największy odsetek, bo aż 80% stanowiła ludność chłopska. Z kolei handlem i rzemiosłem trudniło się blisko 10% społeczeństwa, a 8% pracowało jako służba domowa. Zgodnie z danymi pochodzącymi z drugiego spisu powszechnego około 50% ludności białoruskiej było analfabetami lub półanalfabetami¹⁵.

Chłopi ze względu na trudne warunki materialne przyłączyli się do lewicowego ruchu społecznego. Spośród białoruskich partii politycznych działających na obszarze Polski, największy wpływ miały partie radykalnie lewicowe. Po koniec 1923 roku doszło do utworzenia Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi. Jej wpływy ideologiczne oddziaływały przede wszystkim na Białoruską Włościańsko-Robotniczą partię „Hromada”. To właśnie partia „Hromada” dążyła do połączenia ziem białoruskich w suwerenne państwo, proklamowała idee samostanowienia narodu, a także propagowała rozdzielenie państwa od kościoła. Jednakże, gdy „Hromada” rozszerzyła swoje wpływy i skupiała w swoim kręgu

¹¹ S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 36-37.

¹² *Ibidem*, s. 38-39.

¹³ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 30.

¹⁴ T. Landmann, *The problem of multiculturalism on the example of belarusian, lithuanian, jewish, silesian and tatar minorities in the perspective of the security of policy in the second polish republic*, <http://www.zeszyty-naukowe.wso.wroc.pl/fulltxt.php?ICID=1234848>, dostęp z dnia: 20.05.2017 r.

¹⁵ S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 39-41.

dążących do umocnienia i rewolucji Białorusinów, władze II RP doszły wówczas do wniosku, że dalsze funkcjonowanie tej partii może spowodować ogromne zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski. W 1927 roku pod zarzutami działalności antypolskiej oraz współpracy z Związkiem Radzieckim zatrzymano najbardziej wpływowych działaczy tej organizacji. Po trzech miesiącach uznano tę partię za nielegalną i doszło do jej oficjalnego rozwiązania¹⁶.

Po rozwiązaniu „Hromady” znaczącą rolę odegrała partia chrześcijańsko-demokratyczna, gdyż władze skutecznie uniemożliwiały powstawanie innych radykalnych organizacji. W 1926 roku przekształcono ją w partię pod nazwą Białoruska Chrześcijańska Demokracja, która szerzyła idee samostanowienia państwa, walkę z kapitalizmem i podziałami społecznymi, a także podnosiła świadomość narodową wśród Białorusinów. Działalność tej organizacji niepokoiła władze II Rzeczypospolitej Polskiej, które dążyły do prowadzenia zajęć religii oraz wygłaszania kazań w języku polskim. Jednakże postulaty narodowościowe Białorusinów nie traciły na sile i były propagowane przez cały okres międzywojenny. Białorusini znaleźli się w najgorszej sytuacji ze wszystkich mniejszości w II RP, gdyż w okresie międzywojennym doszło, prawie do całkowitego usunięcia szkół białoruskich z terenu Polski. Miało to doprowadzić do stopniowego polonizowania dzieci narodowości białoruskiej¹⁷.

Warto dodać, iż przez cały okres międzywojenny władze sowieckie wpływały na przedstawicieli mniejszości białoruskiej. Trudna sytuacja ekonomiczna i gospodarcza Białorusinów, zamieszkiwanie przez nich rejonów przygranicznym z Związkiem Sowieckim oraz silne represje władz polskich były głównymi elementami wpływającymi na podatność mniejszości białoruskiej na propagandę sowiecką¹⁸.

4. WPLYW MNIEJSZOŚCI ŻYDOWSKIEJ NA BEZPIECZEŃSTWO I RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Ludność żydowska znacząco różniła się od innych mniejszości narodowych zamieszkujących wówczas Polskę. Żydzi byli rozproszeni niemalże po całym obszarze II Rzeczypospolitej Polskiej, nie posiadali własnego państwa na mapie świata oraz przedstawiciele tej mniejszości nie dążyli do utworzenia suwerennego kraju. Niektóre z organizacji żydowskich deklarowały zupełną lojalność w stosunku do władz Polski, jednakże istniały ugrupowania proklamujące program rewolucji społecznej¹⁹.

Zgodnie z danymi z 1921 roku mniejszość żydowska stanowiła około 10% społeczeństwa II RP, czyli około 3 miliony osób. Żydzi zamieszkiwali przede wszystkim w dużych ośrodkach miejskich i miasteczkach²⁰. Zajmowali się głównie handlem, rzemiosłem lub pracowali w przemyśle lekkim. Mniejszość żydowska stanowiła wysoki odsetek inteligencji II Rzeczypospolitej Polskiej. Najważniejszym elementem łączącym Żydów była religia, gdyż aż 99,8% deklarowało wyznanie mojżeszowe²¹.

¹⁶ *Ibidem*, s. 41.

¹⁷ J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita wielu narodów*, Warszawa 1985, s.129-133.

¹⁸ T. Landmann, *The problem of multiculturalism.... op. cit.*, dostęp z dnia: 20.05.2017 r..

¹⁹ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe w Polsce w XX wieku*, Warszawa 1991, s. 33.

²⁰ J. Żarnowski, *Spoleczeństwo drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Warszawa 1973, s. 389.

²¹ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 28.

Partie żydowskie pod względem koncepcji działania dzieliły się na cztery główne grupy. Pierwsza nazywana ruchem ortodoksyjnym, którego fundamentem była tradycja i religia. Organizacji przewodniczyli przede wszystkim kapłani pochodzenia żydowskiego. Działacze ortodoksyjni byli lojalni wobec władz narodowych, ich podstawowymi zadaniami była obrona praw religijnych czy rozpowszechnianie zasad religii żydowskiej. Największy wpływ na II Rzeczypospolitą Polską miała światowa organizacja ortodoksów - „Agudas Israel”²². Komitet tej partii do spraw wyznaniowych miał swoją siedzibę w Warszawie. Organizacja ta była wówczas w konflikcie ze wszystkimi ugrupowaniami politycznymi środowiska żydowskiego²³.

Druga grupa nazywana ruchem narodowym, dzieliła się na dwie frakcje, a mianowicie na syjonistów oraz folkistów. Syjoniści głosili koncepcję utworzenia państwa żydowskiego na terenie Palestyny, gdzie skoncentrowaliby się Żydzi z całego świata. Na obszarze Polski najpopularniejszymi stronnictwami syjonistycznymi była Organizacja Syjonistów Ortodoksów „Mizrachi” oraz Organizacja Syjonistyczna. W przeciwieństwie do syjonistów, folkisi zakładali, iż ludność żydowska jest autochtonami i z tego właśnie powodu upowszechniali idee uzyskania suwerenności kulturalno-narodowej. Ponadto, żądali praw publicznych dla obiektów nauczania w języku żydowskim, dążyli do rozpowszechniania oraz rozwijania kultury narodowej²⁴.

Ruch socjalistyczny był najsilniejszą organizacją ludności żydowskiej. Prawica socjalistyczna była reprezentowana przez Ogóln żydowski Związek Robotników w Polsce, który powstał już w 1897 roku. Znany wówczas pod nazwą „Bund”, proklamował idee obalenia kapitalizmu, objęcia władzy przez warstwę robotniczą, zbudowania reżimu socjalistycznego, równouprawnienia mniejszości narodowych oraz domagał się autonomii kulturalno-narodowej dla Żydów posługujących się językiem ojczystym. Ostatni ruch asymilatorski rozpowszechniał tendencje do stopniowego przejmowania przez mniejszość żydowską kultury i języka polskiego²⁵.

Na początku lat 30. wybuchł wielki kryzys na skalę ogólnoswiatową. W II RP odbił się przede wszystkim na środowisku drobnomieszczańskim. Doszło do pogorszenia się sytuacji materialnej społeczeństwa i walki o byt. Zaostrzał się spór konkurencyjny i zaczęto wykorzystywać pozaekonomiczne metody zwalczania przeciwników. W prasie pojawiały się wezwania do bojkotowania Żydów. Organizowano napady i rabunki sklepów żydowskich, a także tak zwani „pikięciarze” odpędzali im klientów. Propaganda przyniosła skutki ograniczone, jednakże zanotowano stopniowe odsuwanie się ludności żydowskiej od handlu. Ponadto, miały miejsce akcje propagujące zmniejszenie liczby studentów pochodzenia żydowskiego na uczelniach wyższych²⁶.

Nastroje antysemityczne w Polsce były wyjątkowo silne. Nawet niektóre odłamy tzw. obozu narodowego, na krótko przed wybuchem II wojny światowej, popierały antyżydowską politykę III Rzeszy²⁷. Zmora faszyzmu wisząca nad Europą,

²² S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 55-56.

²³ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 29.

²⁴ S. Mauersberg, *op. cit.*, s. 55-57.

²⁵ *Ibidem*, s. 57.

²⁶ J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita.... op. cit.*, s. 159-162.

²⁷ *Ibidem*, 162.

doprowadziła do zatarcia aktywności politycznej mniejszości żydowskiej i wprowadzenia wśród nich atmosfery lęku i strachu²⁸.

5. SYTUACJA MNIEJSZOŚCI NIEMIECKIEJ W POLSCE W LATACH 1918-1939

W 1919 roku doszło do zmiany w życiu ludności niemieckiej zamieszkującej teren byłego zaboru pruskiego. Na mocy traktatu wersalskiego Wielkopolska i Pomorze zostały włączone do II Rzeczypospolitej Polskiej. W 1922 roku analogiczna sytuacja dotknęła Niemców zamieszkujących wschodnią część Górnego Śląska, obszar ten również został dołączony do Polski²⁹. Po przyłączeniu tych ziem do nowego państwa polskiego ludność niemiecka stała się wówczas tylko mniejszością, która musiała się podporządkować nowej władzy. Wielu Niemców wyemigrowało, z powodu utraty uprzywilejowanej pozycji na tych terenach³⁰. Nawet niektóre grupy zawodowe nie widziały perspektywy pracy na obszarze II RP, dotyczyło to w szczególności policjantów, nauczycieli urzędników, prawników czy sędziów³¹.

Masowa emigracja zakończyła się w 1923 roku, po reakcji władz Republiki Weimarskiej. Obawiali się, że zbyt szybko malejący odsetek ludności niemieckiej na terenie II RP odbierze jakąkolwiek szansę na rewizję granic. Stosowali różne metody, jedną z nich było odmawianie wydania wiz upoważniających wjazd do Niemiec, a już od 1923 roku rozwijał się fundusz pomocy ekonomicznej dla ludności niemieckiej zamieszkującej Polskę³². Zdarzało się tak, że rodzice dzieci uczęszczających do niemieckich szkół otrzymywali finansowe profity w sytuacji utraty pracy, a więc byli w pozycji korzystniejszej niż rodzice dzieci chodzących do szkół polskich³³.

Zgodnie z danymi pochodzącymi ze spisu powszechnego z 1921 roku w II RP zamieszkiwało około 770 tysięcy Niemców, stanowiących wówczas 3% całego społeczeństwa polskiego. Dane z drugiego spisu powszechnego z 1931 roku pokazują, iż doszło do zmniejszenia populacji niemieckiej do 740 tysięcy osób³⁴.

W województwach zachodnich szybko pojawiły się organizacje, mające ówczas chronić niemiecką własność, przygotowywać młodsze pokolenie na odzyskanie utraconych ziem, a także umacniać świadomości narodową. Były to przede wszystkim: Deutsche Vereinigung w Wielkopolsce i na Pomorzu, Deutscher Volksbund na Śląsku oraz Deutscher Volksverband działający na pozostałych obszarach³⁵. Wsparcie finansowe III Rzeszy, połączone z wpływami politycznymi, umożliwiło szybkie rozszerzenie idei narodowego socjalizmu. Miało to szczególne znaczenie zwłaszcza po dojściu Adolfa Hitlera do władzy w 1933 roku. Wkrótce większość niemieckich ugrupowań, organizacji i stronnictw podporządkowała się ideologii narodowo-socjalistycznej i działała zgodnie z zaleceniami Berlina³⁶.

²⁸ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 29.

²⁹ J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita.... op. cit.*, s. 208.

³⁰ P. Kacprzak, *Niemiecka mniejszość narodowa w Polsce w latach 1919-1939*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34657/008.pdf>, dostęp z dnia: 21.05.2017 r.

³¹ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe.... op. cit.*, s. 31.

³² J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita.... op. cit.*, s. 214-215.

³³ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe op. cit.*, s. 31.

³⁴ T. Landmann, *The impact of op. cit.*, dostęp z dnia: 21.05.2017 r..

³⁵ J. Tomaszewski, *Rzeczpospolita.... op. cit.*, s. 223-225.

³⁶ J. Tomaszewski, *Mniejszości narodowe.... op. cit.*, s. 31-32.

Władze Berlina wykorzystywały mniejszość niemiecką do prowadzenia polityki przeciwko II RP. Stosowali różnorodne formy działania, do których można zaliczyć przede wszystkim: wsparcie finansowe propagandy antypolskiej, rekrutowanie osób do przeprowadzenia ataków na polską infrastrukturę krytyczną, wspierania sabotażu, rekrutowanie członków mniejszości niemieckiej, którzy mieliby się włączyć w struktury armii polskiej, przyjmowanie przedstawicieli mniejszości do organizacji zajmujących się dywersją oraz wykorzystywanie mniejszości niemieckich do aranżowania pracy agencjom szpiegowskim³⁷.

W 1937 roku przystąpiono do próby normalizacji stosunków polsko-niemieckich. Oba państwa podpisały deklaracje, zgodnie z którą zobowiązały się do traktowania z szacunkiem mniejszości narodowych strony przeciwnej. Jednakże, w rzeczywistości Niemcy nie respektowali postanowień ugody i nie liczyli się z ludnością polską w Rzeszy. Natomiast Niemcy mieszkający na terenie II RP żądali większego zakresu uprawnień i dążyli do uznania ich za część wielkiego narodu niemieckiego³⁸.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując treść przedstawioną w artykule, należy podkreślić, że mniejszości narodowe stanowiły największe zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w okresie międzywojennym. Wnioski wyciągnięte z przedstawionej analizy wskazują, że mniejszość ukraińska, białoruska, żydowska i niemiecka destabilizowały odrodzone państwo polskie. W okresie międzywojennym w szczególności Niemcy oraz Związek Sowiecki wykorzystywali mniejszości narodowe jako instrument dodatkowej dezorganizacji państwa polskiego, gdyż stanowiły one wówczas 1/3 całej populacji II RP. Również polityka asymilacyjna Polski w latach 1918-1939 nie przyniosła oczekiwanych efektów, głównie z powodu dążeń separatystycznych mniejszości jak i niedostosowania jej do wymagań społeczności.

³⁷ T. Landmann, *The impact of op. cit.*, dostęp z dnia: 21.05.2017 r..

³⁸ T. A. Kowalski, *op. cit.*, s. 39.

BIBLIOGRAFIA

Pozycje zwarte:

1. Kowalski A.T., *Mniejszości narodowe w siłach zbrojnych drugiej Rzeczypospolitej Polskiej (1918-1939)*, Toruń 1997.
2. Mauersberg S., *Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918-1939*, Wrocław 1968
3. Tomaszewski J., *Mniejszości narodowe w Polsce w XX wieku*, Warszawa 1991.
4. Tomaszewski J., *Rzeczpospolita wielu narodów*, Warszawa 1985.
5. Żarnowski J., *Spółeczeństwo drugiej Rzeczypospolitej 1918-1939*, Warszawa 1973.

Źródła internetowe:

6. Kacprzak P., *Niemiecka mniejszość narodowa w Polsce w latach 1919-1939*, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34657/008.pdf>.
7. Landmann T., *The impact of ukrainian and german minorities in Poland on the security of the state in the years 1919-1939*, <http://www.zeszyty-naukowe.wso.wroc.pl/fulltxt.php?ICID=1221839>.
8. Landmann T., *The problem of multiculturalism on the example of belarusian, lithuanian, jewish, silesian and tatar minorities in the perspective of the security of policy in The Second Polish Republic*, <http://www.zeszyty-naukowe.wso.wroc.pl/fulltxt.php?ICID=1234848>.
9. Skoczek D., *Struktura narodowo-wyznaniowa Kresów Wschodnich w Drugiej Rzeczypospolitej Zarys problematyki*, <http://dlibra.bg.ajd.czyst.pl:8080/Content/2513/27.pdf>.
10. Kupczyk A., *Z badań nad polityką państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych po odzyskaniu niepodległości 11 XI 1918 roku*, http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/51958/08_Adam_Kupczyk.pdf.

SELECTED NATIONAL MINORITY AND SAFETY LEVEL II OF THE REPUBLIC OF POLAND

Summary: *This article attempts to analyze the impact of selected national minorities on the level of security of the Second Polish Republic. In the article the main thesis was that in the period between the wars national minorities constituted the greatest threat to Poland's internal security. The Ukrainians, Belarussians, Jews, Germans and Lithuanians dominated the multinational state. The activities of minorities influenced the newly created Polish state to a varying degree. However, most often they took on the nature of anti-Polish activities destabilizing the situation of Poland in 1918-1939.*

Key words: *interwar period, national minorities, II Republic of Poland*